

ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ СПОРТИВНИХ БАЛЬНИХ ТАНЦІВ В УКРАЇНІ

К. І. Шкурєєв

Харківська державна академія культури, м. Харків, Україна
shkuryeyev-ki@hotmail.com

K. Shkuryeyev

Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-6574-7955>

К. І. Шкурєєв. Проблеми інституціоналізації вищої професійної освіти спортивних бальних танців в Україні

Зазначено, що спортивний бальний танець не втратив актуальності навіть у найбільше постраждалих внаслідок збройної агресії регіонах України, вкотре доводячи право на розвиток у вітчизняному культурному просторі. Підкреслено, що масовість, ґрунтованість на фундаментальних ідеях й образах буття зумовлюють потенційну широку цільову аудиторію учнів, інтерес до змагань, і це далі сприятиме відновленню турнірів і зростанню потреби у вищій професійній освіті діячів цього виду хореографічного мистецтва. Виявлено, що професія вчителів танців є перспективним напрямом роботи ЗВО. Водночас визнано, що підготовка фахівців цього напрямку потребує подальшої спеціалізації та інституціоналізації. Висновано — кар'єра фахівців зі спортивних бальних танців полягатиме у здійсненні клубно-турнірної діяльності й організації навчального процесу відповідним чином.

Ключові слова: спортивні бальні танці, бальний танець, змагання, навчання бальним танцям в Україні.

K. Shkuryeyev. Problems of institutionalization of higher professional education in sports ballroom dancing in Ukraine

The purpose of the study is to identify and systematize the features of modern sports ballroom dance, which should be the basis for the development of higher professional education in this field and its further specialization. The following tasks have been set: to determine the specifics of sports ballroom dance as a type of choreography, sport, and socio-cultural phenomenon.

The methodology is based on a system-synergistic approach. The article is an analysis of the author's own many years' experience — sports, coaching, organization and teaching — by generalizing and systematizing observations.

The results. New circumstances force further institutionalization of sports ballroom dancing, namely the definition and consolidation of social norms, rules, statuses and roles in this area, bringing them into a functioning system capable of self-development and self-reproduction. Sports ballroom dance has not lost its relevance even in the regions of Ukraine most affected by the armed aggression, proving once again its right to develop in the national cultural space. Its mass appeal, its reliance on fundamental ideas and images of life, and its potentially wide target audience of students will contribute to the resumption of competitions and the growing need for higher professional education. The profession of dance teachers is a promising area of work for universities. At the same time, the training of specialists in this field requires further specialization and institutionalization. It should be accepted as a fact that the career of ballroom dancing specialists will be in club and competition activities, and the educational process should be organized accordingly.

The scientific novelty of the article is to clarify the peculiarities of the concept of sports ballroom dance in the system of choreographic art, its socio-cultural role, as well as to analyze dance competitions as the main sphere of their modern existence.

The practical significance. Some provisions of the article can be used in education and special courses in ballroom choreography, theory and methods of dance sports and ballroom dance practices.

Keywords: sports ballroom dancing, ballroom dance, competition, ballroom dance education in Ukraine.

Актуальність теми дослідження. Збройна агресія російської федерації проти України спричинила глибоку кризу в усіх сферах національного буття. Спортивний бальний танець не став винятком; до обмежень, зумовлених пандемією коронавірусу, додалися ті, що пов'язані з воєнним станом. У східних регіонах України

функціонування танцювальних шкіл у їх звичному форматі і турнірна діяльність фактично припинились. Міграція населення призвела до розпаду усталених колективів, вибуття найактивніших учасників, ліквідації багатьох клубів, втрати їх матеріальної бази — тренувальних залів та приміщень, придатних для проведення змагань, зменшення платіжної спроможності учасників. Впав попит на розважальний контент на кшталт танцювальних шоу. У таких умовах перспективи розвитку танцю, як спорту і бізнесу загалом, спрогнозувати складно. Хореографічна освіта має реагувати на запити сьогодення, адже бальний танець є невіддільною складовою української танцювальної культури. Тим більше, що нові обставини змушують до подальшої інституціоналізації спортивних бальних танців, йдеться про визначення й закріплення соціальних норм, правил, статусів і ролей у цій сфері, приведення їх у дієздатну систему, здатну до саморозвитку та самовідтворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом проблеми підготовки фахівців бального танцю в контексті їх соціокультурної ролі широко висвітлювались у публікаціях українських дослідників (Базела, 2019; Павлюк, 2008; Павлюк, 2012; Павлюк, 2020). Зокрема, у статті Д. Базели (2019) визначено й висвітлено феномен «локальної хореографічної культури, яка формується в клубі спортивного бального танцю і відрізняє його від інших подібних утворень» (Базела, 2019, с. 82). Інший напрям досліджень розглядає образний зміст бальних танців. Зокрема, висловлено слушні спостереження щодо «спортивного бального танцю як наративу» (Кеба, 2020). М. Кеба, зокрема, дійшов висновку, що «спортивний бальний танець є кінестетичною формою мистецтва, у якій ідеї, уява та сенс втілюються у рухах: серія обраних рухів створює фрази, а серія фраз — створює танець» (Кеба, 2020, с. 139). «Таким чином, будь-який виступ зі спортивного бального танцю — це завжди певне повідомлення, а не лише низка спортивних вправ» (там само, с. 139). У статті С. Набатова і О. Маньковської (Nabatov & Man-kovska, 2021) висвітлено роль критичного мислення у спортивних бальних танцях. У Китаї зацікавились впливом панівної ролі змагань на розвиток вищої освіти спортивних бальних

танців (Longqi Yu & Ralph Buck, 2022) і спробували знайти альтернативні шляхи розвитку цього виду мистецтва.

Згадані дослідження означили розрив в осмисленні бального танцю як явища культури, адже вони ґрунтовані переважно на сучасній формі його побутування, а саме на турнірно-тренувальній діяльності. Як вітчизняні, так і закордонні дослідники занепокоєні звуженням бального танцю до комерційного змагання і шукають шляхи повернення до пізнавальних можливостей цього виду мистецтва, передусім у результаті відповідних змін у програмі підготовки фахівців. Прикметно, що альтернативою змаганням наполегливо розглядають сценічні варіанти бальної хореографії. Таким чином, в українському мистецтвознавстві сформувався певний доробок знань, ідей і концептів щодо бального танцю, котрий потребує впровадження в навчальний процес підготовки відповідних спеціалістів.

Мета статті — визначити і систематизувати особливості сучасного спортивного бального танцю, які мають бути основою для розвитку вищої професійної освіти в цій галузі і її подальшої спеціалізації. Для цього слід реалізувати таке завдання: визначити специфіку спортивного бального танцю як виду хореографії, спорту, соціокультурного феномену.

Методологію дослідження оснований на системно-синергетичному підході. Стаття є аналізом власного багаторічного досвіду автора — спортивного, тренерського, організаторського і викладацького, упорядкованого методом узагальнення й систематизації спостережень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вища хореографічна освіта в галузі спортивного бального танцю в Україні є порівняно новим і невеликим за обсягом явищем (окрема кафедра бальної хореографії нині є лише в КНУКіМ) (Павлюк, 2020, с. 46), водночас сам спортивний бальний танець за останні півстоліття, і особливо за тридцять років незалежності, стрімко набував популярності. Зокрема, станом на 2021 р. лише в Харкові діяло близько 1000 тренерів і 400 клубів, які брали участь у змаганнях різних рівнів і масштабів, середня кількість учасників варіювалась від 300 до 1000. Якщо в умовах

обмежень пандемії коронавірусу вдалося якоюсь мірою зберегти змагально-тренувальний процес, то повномасштабне вторгнення в багатьох областях України, зокрема в Харківській, його фактично зупинили. Протягом березня — грудня 2022 р. вдалося провести лише один невеликий подібний захід у м. Валки на Харківщині 18 грудня спільно з фестивалем конкурсних видів хореографії, який спричинив неабиякий ентузіазм організаторів та учасників, поживлення танцювальної спільноти області, попри блокпости, блекаути та ракетні обстріли російських окупантів, вкотре засвідчивши актуальність означеного напрямку діяльності.

Обставини сьогодення змусили наново осмислити й систематизувати набутий за кілька десятиліть тренерський та організаторський досвід з метою впровадження його здобутків у процес підготовки фахівців зі спортивних бальних танців. Передусім слід звернути увагу на концептуальну особливість бального танцю як форми творчого пізнання світу. Енциклопедія «Britannica» надає таке визначення: «Бальний танець — вид соціального танцю, що спочатку практикувався в Європі та Сполучених Штатах, виконується парами і слідує встановленим крокам. Історично бальний танець відрізнявся від народного чи сільського танцю тим, що асоціювався з елітними соціальними класами та танцювальними заходами, на які запрошували. Однак у XXI ст. бальний танець поширений у багатьох частинах світу і практикується практично усіма верствами суспільства. Його виконують у різних контекстах, зокрема на запрошених і публічних танцювальних заходах, професійних танцювальних показах та офіційних змаганнях» («Ballroom dance», 2023). Тобто цей вид хореографічного мистецтва по своїй суті не розрахований на сприйняття стороннім глядачем, впливаючи передусім на самого виконавця, його партнера, групу виконавців, глядачів-однодумців. Це танець-самоціль.

Виконання спортивного бального танцю відбувається під фонограму. Пропоновані композиції впорядковано за особливими ритмічними принципами, які відповідають певним канонам, мають визначену кількість тактів у музичній фразі і наперед заданий темп. Мелодії їх — це світові хіти популярної та класичної музики,

саундтреки до кіно- чи мультиплікаційних фільмів; вони часто супроводжуються вокалом, таким чином надаючи певний вербальний образ або життєву ситуацію для втілення, і ці образи та ситуації потребують окремого розгляду. Наративи і бальних танців, і музичних композицій стосуються тем кохання, звичайних стосунків чоловіка і жінки, щасливих чи ні. Мрії і розчарування, сподівання, очікування, радість та сум, близькість і відчуження, зустрічі й прощання — усе це подається в земному, звичному, повсякденному вимірі, на відміну від сценічних видів хореографії, орієнтованих на виняткове, граничне, фантастичне. З танців європейської програми лише танго драматичне, інші чотири танці — вальси і фокстроти — епічні за своїм світосприйняттям, танці злагоди і гармонії стосунків, де партнер уважний та відповідальний, а партнерка його опора й послідовниця. Сучасний конкурсний бальний танець упорядковує уявлення про людські стосунки, нейтралізуючи наративи літератури, кіно і мас-медіа, орієнтованих на незвичайне, виняткове, драматичне, часто невротичне. Рухи цих танців перебувають у межах функціональної норми людського тіла, образи втілюють норму людських взаємин. Особливістю спортивного бального танцю є непередбачуваність музичного супроводу. Ані на тренуванні, ані під час турніру танцівник не знає, під яку композицію доведеться виконувати свою програму, тому підлаштовуватись, шукати відповідну мелодію і пісні манеру наперед відпрацьованої композиції доводиться у процесі виконання. Саме тут полягає один з головних викликів спортивного бального танцю — узгодити свої образ і рухи із запропонованою музикою. Тут і один із секретів блискучих виступів китайських танцівників — їх жага і готовність прожити в танці музичний матеріал. У ширшому розумінні конкурсний бальний танець — це спосіб долучитись до міської європейської культури. Тому вони так популярні на Сході і в переважно сільських районах і невеликих містах України.

Протягом XX ст. змінилась сфера побутування бального танцю: у результаті припинення проведення танцювальних вечорів розвитку набула турнірно-змагальна діяльність, яка вивела

на новий рівень професію вчителя танців. Поступово відбувається інституалізація напряму, його виокремлення із загальної хореографічної підготовки для виховання конкурентоспроможних фахівців. По-перше, закладам вищої освіти (ЗВО) України, які мають хореографічні відділення і готують спеціалістів з бальної спортивної хореографії, доцільно самим проводити й досліджувати змагання, що сприятиме популяризації ЗВО, залученню абітурієнтів, формуванню власного освітнього і творчого іміджу.

По-друге — бальний танець є масовою формою хореографічного мистецтва, що потребує особливого підходу до компетенції тренерів у галузі фізичної культури. Як вид рухової активності він розвиває всі основні фізичні якості людини — силу, швидкість, витривалість, спритність, гнучкість, координацію в межах нормальної людської активності, не вимагає особливих анатомічних даних, втілює природні танцювальні рухи, основуєчись на різноманітних ходах, на відміну, наприклад, від класичного танцю, що ґрунтується на виворітності, стрибках, складних обертаннях. Таким чином, майбутні вчителі бального танцю повинні володіти функціональною методикою тренувань, принципово відмінною від традиційної хореографічної з її класичним тренажем біля станка і пасивними розтяжками.

По-третє, що має бути наявне у програмі підготовки фахівців бальної хореографії, — систематизоване уявлення про клубно-турнірну діяльність як в Україні, так і за кордоном, адже нині це основна сфера побутування спортивного бального танцю. Бальний танець завжди був передусім способом самопрезентації. Прагнення змагатись властиве самій природі людини, це набагато цікавіше, ніж дивитись виступ на сцені (Longqi Yu & Ralph Buck, 2022, р. 4–5). Сучасна турнірна практика надає якнайширших можливостей для участі всіх категорій учнів і тренерів. В останнє десятиліття, зокрема, значного розвитку набули змагання солістів, що частково вирішило проблему пошуку партнера для навчання і турнірних виступів. Розвивається дитяче танцювання, удосконалюються вимоги до техніки, змісту, критеріїв оцінювання й нагородження, конкурсного вбрання з метою відповідності віковим психологічним і фізіологічним

особливостям та етичним нормам. Змагання додають драйву і різноманітності в тренувальний процес, дозволяють здобути перші досягнення, отримати перші нагороди.

Занепокоєння мистецтвознавців зосередженістю танцювальної спільноти на турнірах перебільшене, адже єдиних остаточних критеріїв оцінювання не існує, оцінки суддів суб'єктивні, гарантованої стратегії перемоги немає. Технічність хореографії на сучасному етапі її розвитку властива всім видам, зміст так само відійшов на другий план навіть у класичному балеті, де не завжди вміють аналізувати принципи хореографічних композицій, що виконуються, віддаючи перевагу демонстрації спортивних досягнень. Ідеї і сенси балетів тлумачаться стереотипно, особисті трактування не вітаються або на них не звертають уваги, головне — показати форму, лінії і техніку, ставлячи під сумнів саму доцільність існування балетного театру. Тому перспективніше розглянути танцювальне змагання як соціокультурне явище, виявити його вплив на розвиток бального танцю і готувати фахівців з огляду на подальшу клубно-турнірну діяльність.

Однією з важливих функцій танцювальних турнірів є збереження і вдосконалення стандарту бальних танців, аби цей вид мистецтва не втрачав специфіки масового танцю й творчої концепції традиційного святкового канону та загальнолюдських уявлень про норми людських взаємин. Не варто протиставляти турнірам сценічні чи театралізовані постановки на базі бальної хореографії, адже вони спростовують природу бального танцю як несценічного. Натомість слід зосередитись на підвищенні рівня підготовки до турнірів і розробці адекватних загальноновизнаних критеріїв оцінювання, які враховували б якість варіації, запропонованої тренером для виконання учнями, їх ритмічність, музикальність виконання, атрактивність створених образів, відповідність характерам танців. Досвід тих, хто здобуває хореографічну освіту, здебільшого обмежується кількома клубами і тренерами та є провідним у формуванні професійного світогляду, водночас розмаїття тренерських й організаторських стратегій практично незчисленне, зважаючи на специфіку бального танцю, і надати про них уявлення є

перспективним завданням ЗВО з метою підвищення конкурентоспроможності випускників, а відтак і престижу самого закладу. Зокрема, тренери-хореографи у своїй роботі можуть орієнтуватись на масовість чи камерність, обирати різні вікові категорії учнів чи зосереджуватись головно на підготовці майбутніх чемпіонів або основну увагу приділяти організації змагань. В умовах війни доводиться шукати нові форми занять, розширювати потенційну аудиторію учнів, створювати короткострокові проекти розважально-рекреаційного змісту, які цілком вірогідно зберігатимуть актуальність надалі.

Доповненням до змагальної діяльності можна вважати спроби театралізації бального танцю (Longqi Yu & Ralph Buck, 2022, p. 13), розробки його сценічних варіантів передусім для різноманітних концертів і конкурсів талантів навчальних закладів, що їх відвідують учасники клубів. Такі заходи помітно сприяють популяризації цього виду хореографії, зокрема серед вихованців дитячих закладів і учнів молодших класів шкіл, надаючи наочне уявлення про спортивний бальний танець, його вимоги, характеристики й можливості для розвитку дитини. Також певний попит мають постановки весільних танців, програм для випускних заходів, іноді — корпоративів. Популярні заходи історичного бального танцю, який у системі хореографічної культури є найближчим «родичем» спортивного. Це четвертий компонент повноцінної підготовки фахівця обраного напрямку — принципи сценізації бального танцю.

П'ята важлива складова освіти в галузі бальної хореографії — систематичні знання з культурології, історії і філософії бального танцю, засвоєння його концепту, онтології, специфіки наративу, прийомів формування сенсів і образів. Це особливо важливо, оскільки досягти технічної вправності в спортивних бальних танцях за бажання можна будь-кому, однак послідовність правильно виконаних вправ не є танцем, і це не сприяє розвитку танцівника і тренера, призводить до швидкого згасання інтересу до занять. Завжди в танці люди набували досвіду життя і дії, проживали значущі життєві ситуації, вчилися розрізняти й виражати емоції, що їх супроводжують; десять танців сучасної конкурсної програми — це десять різних манер ходи, різних

принципів осягнення простору, різних підходів до проживання людських стосунків, десять різних способів самопрезентації, різні настрої, різні темпи, відмінні способи реакції на музичні імпульси. У мистецькій парадигмі соцреалізму індивідуальне протиставлялось колективному і було трактовано як негативне. Тому бальні танці з їх космополітизмом та індивідуалізмом сприймалися як вияв «загниваючої буржуазії», як тоді висловлювались, класово вороже мистецтво. Проблематика їх — особисте, особисті стосунки, рефлексії навколо людських взаємин, етика й естетика вищих кіл міського середовища.

Висновки. Отже, спортивний бальний танець не втратив актуальності навіть у найбільше постраждалих унаслідок збройної агресії регіонах України, вкотре доводячи право на розвиток у вітчизняному культурному просторі. Масовість, ґрунтованість на фундаментальних ідеях і образах буття зумовлюють потенційну широкую цільову аудиторію учнів, інтерес до змагань сприятиме відновленню турнірів і зростанню потреби у вищій професійній освіті. Професія вчителів танців є перспективним напрямом роботи ЗВО. Водночас підготовка фахівців цього напрямку потребує подальшої спеціалізації та інституціоналізації. Освітньо-мистецькій спільноті України належить прийняти як факт, що кар'єра фахівців зі спортивних бальних танців полягатиме в здійсненні клубно-турнірної діяльності і відповідним чином організації навчального процесу.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні танцювального змагання як соціокультурного явища, виявленні його впливу на розвиток бального танцю і національну хореографічну культуру. Усестороннього висвітлення потребують діяльність клубів спортивного бального танцю, організаційні і тренерські стратегії. Значний інтерес становить суддівство в бальних танцях, зокрема принципи і критерії оцінювання, їх залежність від вікової категорії учасників. Окремого розгляду потребують принципи формування конкурсних варіацій, розгляд прийомів формування сенсів і образів у спортивних бальних танцях, можливості їх розвитку.

Список посилань

- Базела, Д. (2019). Діяльність клубів спортивного бального танцю в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. *Культура і сучасність*, 2, 80–85.
- Богданова, М. (2012). Основні аспекти дослідження конкурсної бальної хореографії. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*, 18, II, 169–173.
- Кеба, М. (2020). Спортивний бальний танець у контексті нарративного дискурсу. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 31, 1, 136–140.
- Павлюк, Т. (2020). Мистецтво бальної хореографії в системі української вищої освіти. *Науковий огляд*, 5(68), 45–53.
- Павлюк, Т. (2008). Закономірності та механізми еволюції бального танцю як одного з видів хореографії. *Вісник ХДАДМ*, 12, 98–109.
- Павлюк, Т. (2008). Сутність і багатогранність бального танцю як феномену хореографічного мистецтва. *Культура народів Причорномор'я*, 144, 75–78.
- Павлюк, Т. (2012). Роль бальної хореографії та її культурної місії в суспільстві. Структурно-функціональний аспект. *Культура України*, 36.
- Ballroom dance. (2023). In *Britannica*. Retrieved March 18, 2023, from <https://www.britannica.com/art/ballroom-dance>
- Longqi Yu, & Ralph Buck (2022). Competition in tertiary ballroom dance education in China: 'a double-edged sword', *Research in Dance Education*, <https://doi.org/10.1080/14647893.2022.2114447>
- Nabatov, S., & Mankovska, O. (2021). Aspects of critical thinking in ballroom dance education. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, IX(96), 245, 2021 Feb, 39–42.

References

- Bazela, D. (2019). Activities of ballroom dance clubs in Ukraine: current state and prospects for development. *Kultura i suchasnist*, 2, 80–85. [In Ukrainian].
- Bohdanova, M. (2012). The main aspects of the study of competitive ballroom choreography. Ukrainian culture: past, present, ways of development. *Naukovi zapysky Rivnenskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu*, 18, II, 169–173. [In Ukrainian].
- Keba, M. (2020). Sports ballroom dance in the context of narrative discourse. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 31, 1, 136–140. [In Ukrainian].
- Pavliuk, T. (2020). The art of ballroom choreography in the system of Ukrainian higher education. *Naukovi ohliad*, 5(68), 45–53. [In Ukrainian].
- Pavliuk, T. (2008). Patterns and mechanisms of evolution of ballroom dance as a type of choreography. *Visnyk KhDADM*, 12, 98–109. [In Ukrainian].
- Pavliuk, T. (2008). The essence and versatility of ballroom dance as a phenomenon of choreographic art. *Kultura narodov Prychernomoria*, 144, 75–78. [In Ukrainian].
- Pavliuk, T. (2012). The role of ballroom choreography and its cultural mission in society. Structural and functional aspect. *Culture of Ukraine*, 36. [In Ukrainian].
- Ballroom dance. (2023). In *Britannica*. Retrieved March 18, 2023, from <https://www.britannica.com/art/ballroom-dance>. [In English].
- Longqi Yu, & Ralph Buck (2022). Competition in tertiary ballroom dance education in China: 'a double-edged sword', *Research in Dance Education*, <https://doi.org/10.1080/14647893.2022.2114447>. [In English].
- Nabatov, S., & Mankovska, O. (2021). Aspects of critical thinking in ballroom dance education. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, IX(96), 245, 2021 Feb, 39–42. [In English].

Надійшла до редколегії 31.05.2023

К. І. Шкурєєв

кандидат мистецтвознавства, старший викладач, кафедра сучасної та бальної хореографії, Харківська державна академія культури, м. Харків, Україна

K. Shkuryeyev

Candidate of Art Criticism, Senior Lecturer, Department of Modern and Ballroom Choreography, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, Ukraine
